

**Ободовський Олександр Васильович,**

*кандидат юридичних наук,*

*доцент кафедри кримінального права*

*Національного університету*

*«Одеська юридична академія»,*

*м. Одеса*

## **КАРАНІСТЬ НЕЗАКІНЧЕНОГО ЗЛОЧИНУ В ІСТОРІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ (1813-1845 РОКИ)**

Починаючи з 2001 року, у ст. 68 КК України зміни вносилися двічі. І кожного разу вони стосувалися караності незакінченого злочину. Отже, від дня прийняття чинного КК України і до сьогодні триває пошук оптимальної моделі побудови санкцій за готування до злочину та замах на злочин. Очевидно, що ця модель поки ще не вироблена. Корисним матеріалом для напрацювання рішення про особливості караності незакінченого злочину можуть бути положення розроблених раніше проектів законодавчих актів.

У проекті Кримінального уложення 1813 року (§ 11) злочини були поділені на вчинені та не вчинені: «Преступление бывает или содѣянное, или несодѣянное» [1, с. 5]. Злочин вважався невчиненим (§ 13), «[к]огда на противузаконное дѣяние одно только покушение было» або «[к]огда противузаконное дѣяние самымъ дѣломъ начато, но еще не совсѣмъ довершено» [1, с. 5]. Ці види незакінченого злочину нелегко співвіднести з видами незакінченого злочину, передбаченими чинним КК України. І нелегко насамперед тому, що далі в проекті Уложення 1813 року не згадується про другий вид «несодѣяннаго преступленія», а мова йде лише про замах (§§ 14-16). Однак якщо врахувати, що ознаками другого виду незакінченого злочину є, по-перше, початок виконання діяння («дѣяние самымъ дѣломъ начато») і, по-друге, недоведення цього діяння до кінця («но еще не совсѣмъ довершено»), то зрозуміло, що сучасною термінологією другий вид незакінченого злочину може бути названий не інакше, як замахом на злочин.

Замах на злочин («покушение») відповідно до проекту Уложення (§ 14) вважався «тѣмъ важнѣе, чѣмъ болѣе оное приближалось къ совершению самаго преступленія» [1, с. 6]. Таке формулювання мало б означати, що у відповідному параграфі проекту Уложення встановлене правило, відповідно до якого має каратися замах на злочин. Проте позиція авторів Проекту, мабуть, була іншою: § 14 Проекту мав назву «Опредѣленіе покушенія», і ця назва орієнтує на те, що в параграфі йдеться про види замаху в залежності від ступеня здійснення злочинного наміру («[п]окушение тѣмъ важнѣе»).

У той же час §§ 15 і 16 проекту Уложення прямо визначали особливості караності замаху на злочин. При цьому у § 15 було сказано, у якому випадку «[у]чинившій покушение... подлежитъ меньшей отвѣтственности»: «...ежели доказано будетъ, что преступникъ, умысливъ учинить противузаконное дѣяние

## ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

и послѣ раскаявшись, или убоясь наказанія, или по другимъ какимъ либо причинамъ, *самъ собою оставилъ* свое злодѣйственное намѣреніе *безъ исполненія*, или начавъ уже оное самымъ дѣломъ, *оставилъ его недовершеннымъ по собственной своей волѣ*» (курсив наш. – О. О.) [1, с. 6]. Нескладно помітити, що § 15 проекту Уложення пов'язував пом'якшення відповідальності особи за вчинення замаху на злочин (у тому розумінні, яке вкладалося в поняття замаху на злочин у проекті Уложення) із *добровільною відмовою* від доведення цього злочину до кінця. Іншими словами, добровільна відмова не виключала караності вчиненого діяння.

Недобровільна відмова від доведення злочину до кінця каралася більш суворо (§ 16): «Покушеніє подлежитъ большей отвѣтственности: ежели преступникъ при содѣянїи имъ преступленія воспрепятствованъ будетъ посторонними и отъ него независящими причинами» [1, с. 7]. У проекті Уложення прямо не сказано, «большой отвѣтственности» порівняно з чим (порівняно з відповідальністю за що) підлягав винний у разі недоведення злочину до кінця з причин, що не залежали від волі винного. Очевидно, проте, що у цьому випадку не мався на увазі закінчений злочин («содѣянное преступленіє»), інакше складалася б дивна ситуація: відповідальність за замах має бути більш суворою, ніж відповідальність за закінчений злочин. Отже, у § 16 Проекту мова йшла про те, що відповідальність за перерваний і невдалий замах більш суворою має бути порівняно з відповідальністю за такий замах, коли винний відмовився від доведення злочину до кінця за власною волею («самъ собою», «по собственной своей волѣ»).

У проекті Уложення про покарання кримінальні та виправні, внесеному в 1844 році у Державну Раду, були визначені такі стадії вчинення умисних злочинів, як виявлення умислу, готування до злочину, замах на злочин і закінчений злочин (ст. 9): «При сужденїи о преступленїяхъ умысленныхъ, принимаются въ уваженіе и различаются: одинъ лишь чрезъ что либо обнаруженный на преступленіе умыселъ, приготовленіе къ приведенію онаго въ дѣйство, покушеніе на совершеніе и самое совершеніе преступленія» [2, с. 7]. З урахуванням таких стадій вчинення злочину призначалося покарання винній особі: «[м]ѣра установленнаго закономъ за преступленіе или проступокъ наказанія опредѣляется», зокрема, «[п]о мѣрѣ большей или меньшей близости къ совершенію онаго, если преступленіе не вполнѣ совершено» (пункт четвертый ст. 113) (курсив наш. – О. О.) [2, с. 32]. Це положення було розвинуто у ст. ст. 120-124 проекту Уложення. При цьому в Проекті детально були розроблені правила караності діяння особи, що співвідносилося з тією чи іншою стадією вчинення злочину.

У ст. 120 проекту Уложення було встановлено, що виявлення наміру вчинити злочин є кримінально караним: «Изъявившїй на словахъ или письменно, или же обнаружившїй какимъ либо дѣйствіемъ намѣреніе совершить преступленіе, наказывается за сіе какъ за преступный умыселъ» [2, с. 34]. Однак за виявлення наміру («преступный умыселъ») покарання



## ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

призначалося [лише] у випадках, [спеціально] передбачених у законах: «Случаи въ коихъ за умыселъ, смотря по роду и важности преднамѣреннаго преступленія, назначается наказаніе, именно означены въ законахъ» [2, с. 34].

За «просто» готування до вчинення злочину, тобто за готування «безъ сихъ (вказаних у ст. 121 проекту Уложення. – О. О.) увеличивающихъ вину обстоятельствъ», покарання теж могло призначатися не в усіх випадках, а «лишь въ особыхъ именно означенныхъ законами случаяхъ» (ст. 121) [2, с. 34]. Очевидно, за наявності таких обставин готування до злочину мало вважатися кримінально караним: «За приготовленіе къ совершенію преступленія, виновный подвергается наказанію смотря по тому, во первыхъ, употребленныя имъ для сего средства были ль противозаконныя, во вторыхъ, самое пріобрѣтеніе сихъ средствъ не было ль соединено съ опасностію для какого либо частнаго лица, или многихъ, или и всего общества» (ст. 121) [2, с. 34].

Питання про кримінальну відповідальність у випадку добровільної відмови від доведення злочину до кінця у Проекті вирішувалося так само, як і за чинним КК України: «Когда учинившій приготовленіе къ преступленію или уже и покусившійся на оное, остановился при томъ и по собственной волѣ не совершилъ преднамѣреннаго, то онъ подвергается наказанію лишь въ томъ случаѣ, если содѣянное имъ при семъ приготовленіи и покушеніи есть само по себѣ преступленіе, и только за сіе преступленіе, а не за то, которое онъ былъ прежде намѣренъ совершить» (ст. 122) [2, с. 35]. Іншими словами, у разі добровільної відмови особа підлягала кримінальній відповідальності (покаранню) лише тоді коли фактично вчинене нею діяння містило склад іншого злочину. У той же час у Проекті, на відміну від чинного КК України, містилася чітка вказівка «і тільки за цей злочин, а не за той, який він (винний. – О. О.) раніше мав намір вчинити».

Незакінчений замах на злочин карався менш суворо, ніж злочин закінчений, причому в проекті Уложення були встановлені конкретні межі, в яких у даному випадку могло бути призначене покарання: «Мѣра наказанія за покушеніе на преступленіе, когда оно остановлено не по собственной волѣ подсудимаго, а по другимъ независѣвшимъ отъ него обстоятельствамъ, опредѣляется по бѣльшей или меньшей близости сего покушенія къ самому совершенію преступленія *одною или двумя степенями ниже противъ наказанія, постановленнаго за самое совершеніе преступленія*» (ст. 123) (курсив наш. – О. О.) [2, с. 35].

Закінчений замах на злочин карався так само, як і злочин закінчений (ст. 124): «Когда, при покушеніи на преступленіе, подсудимымъ сдѣлано все, что онъ могъ считать нужнымъ для приведенія своего намѣренія въ дѣйство, и только по особеннымъ непредвидѣннымъ обстоятельствамъ преднамѣренное имъ зло не совершилось, то онъ наказывается *столь же строго, какъ и за совершенное вполнѣ преступленіе*» (курсив наш. – О. О.) [2, с. 35]. У поданих до ст. 124 проекту Уложення поясненнях (у яких зазначені міркування, що ними керувалися автори Проекту при формулюванні відповідного положення)

# ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

*Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016*

сказано про те, що у випадку із вказаним у статті замахом «...кажется должно обращать внимание не столько на случившееся или неслучившееся, сколько на действия виновного для исполнения своего намерения, и следовательно наказывать во всех случаях так же строго, как и за совершенное вполне преступление. В лучших иностранных законодательствах принято это правило» [2, с. 35].

В Уложенні про покарання кримінальні та виправні, затвердженому 15 серпня 1845 року, положення наведених вище статей проекту Уложення були збережені без змін (відповідно, ст. 8, пункт четвертий ст. 110, ст. ст. 117-121 Уложення).

## Список використаних джерел

1. Проект Уголовного Уложения Российской Империи. Часть первая. Основания уголовного права. – СПб. : Печатано при Сенатской Типографии, 1813. – 49, IV, V с.
2. Проект Уложения о наказаниях уголовных и исправительных, внесенный в 1844 году в Государственный Совет, с подробным означением оснований каждого из внесенных в сей проект постановлений [Текст]. – СПб. : Типография Второго Отделения Собственной Е. И. В. Канцелярии, 1871. – 3, LXIX, 730, X, 17, 46 с., приложение.

**Огерук Ігор Степанович,**  
кандидат юридичних наук, доцент,  
завідувач кафедри кримінального права і процесу  
Івано-Франківського університету права  
імені Короля Данила Галицького, Івано-Франківськ

## КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ В НАФТОГАЗОВИДОБУВНІЙ ГАЛУЗІ

Корупційні злочини завдають великої шкоди як державі в цілому, так і окремим напрямкам її діяльності. Особливо це відчутно в ключових стратегічних галузях, від яких залежить безпека країни. Серед інших в Україні таким напрямком є нафтогазовидобувна галузь, оскільки забезпечення енергоносіями є одним із пріоритетів, на яких будується незалежність нашої держави. Особливу вагу це має останнім часом, в умовах конфронтації із Російською Федерацією, яка постійно користувалася шантажем у питаннях транзиту та постачання газу в Україну.

Чинне кримінальне законодавство України чітко визначає, що корупційними злочинами відповідно вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 Кримінального кодексу України, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 цього ж Кодексу [1].

Злочини, що вчиняються в нафтогазовидобувній галузі можна поділити на два основних види: корисливі злочини, тобто такі, що мають на меті незаконне